इति न्यायार्थः एवं स्वार्जितस्यानिकृष्टस्यापि स्वयं नाशन-
नयुक्तमिति विवक्षायामस्य प्रवृत्तिः ।

१२१ वीचितरङ्गन्यायः यथा वीच्यान्तरङ्गान्तरमुत्पद्यते तेन
च पुनस्तरङ्गाररित्येवं यत्र परम्परया उत्पत्तिस्तत्रास्य
प्रवृत्तिः "वीचितरङ्गन्यायेन तदुत्पत्तिस्तु कीर्त्तिता"
भाषा० "प्रथमशब्देन बहिर्दिगवच्छिन्नोऽन्यः शब्दस्तेनैव
चान्यः शब्दो जन्यते तेन चान्यस्तद्व्यापकः एवं क्रमेण
श्रोत्रोत्पन्नो गृह्यते" सि०मुक्ता० ।

१२२ बीजाङ्कुरन्यायः बीजं विना नाङ्कुरो जायते अङ्कुरं
विना च न बीजोत्पत्तिः इत्येवं यत्र परस्परकार्य्यकार-
णभावस्तत्रायं न्यायः प्रवर्त्तते तथा च बीजजातीयं प्रति
अङ्कुरजातीयं, अङ्कुरजातीयं प्रति च बीजजातीयं कार
णमतो बीजाङ्कुरप्रवाहोऽनादिः तथा च यद्बीजं प्रति
यदङ्कुरस्य कारणत्वं तदङ्कुरं प्रति तद्बीजस्य न कारण-
त्वमतो नान्योन्याश्रयः एष च प्रामाणिकत्वात् गृह्यते
यत्र च न प्रामाणिकत्वं तत्र नानादित्वकल्पनेति प्रामा-
णिकप्रवाहस्यैवानादित्वकल्पना नान्यस्येति सिद्धान्तात्
सूचितं च तथा शा०भा० यथा
"तत्कृतधर्माधर्मनिमित्तं सशरीरत्वमिति चेत् न शरी-
रसम्बन्धस्यासिद्धत्वाद्धर्माधर्मयोरात्मकृतत्वासिद्धेः । शरी-
रसम्बन्धस्य धर्माधर्मयोस्तत्कृतत्वस्य चेतरेतराश्रयत्वप्रस-
ङ्गादन्धपरम्परैवैषा अनादित्वकल्पना" भा० "आत्मनः श-
रीरसम्बन्धे जाते धर्माधर्मोत्पत्तिः तस्यां च सत्यां सम्बन्ध-
रूपजन्मेत्यन्योन्याश्रयादेकस्यासिद्ध्या द्वितीयस्यासिद्धिः
स्यादिति परिहरति नेत्यादिना नन्वेतद्देहजन्यधर्मा-
धर्मकर्मण एतद्देहसम्बन्धहेतुत्वे स्यादन्योन्याश्रयः
पूर्वदेहकर्मण एतद्देहसम्बन्धोत्पत्तिः, पूर्वदेहश्च तत्पूर्व-
देहकर्मणः तद्देहसम्बन्धोत्पत्तिः, तत्पूर्वदेहश्च तत्पूर्वदे-
हकृतकर्मण इति बीजाङ्कुरवदनादित्वान्नायं दोष इत्यत
आह अन्धेति अप्रमाणिकीत्यर्थः । न हि बीजादङ्कुरः
ततो बीजान्तरञ्च यथा प्रत्यक्षेण दृश्यते तथात्मनो देह-
सम्बन्धः पूर्वकर्मकृतः प्रत्यक्षः नाप्यस्ति कश्चिदागमः
प्रत्युतासङ्गो हीत्यादि श्रुतिः सर्वकर्तृत्वं वारयतीति
भावः" आनन्दगिरिणा ।

१२३ वृक्षप्रकम्पनन्यायः यथा वृक्षमारूढः अधःस्थेन केन-
चिद् नरेण प्रथममिव शाखा प्रकम्पयितव्या अन्येन
च प्रथममिव शाखा प्रकम्पयितव्येति भिन्नभिन्नशाखा
प्रकम्पने नियोजितस्तदधःस्थेनैव केनचित् सर्ववृक्षप्रकम्पने
नियोजितः सन् सर्वैः प्रथमशाखाविशेषप्रकम्पनस्याज्ञप्त-
त्वेन यौगपद्यस्यासम्भवेन क्रमविकल्पोपगमेऽपि सर्वा-
विरोधासिद्धेः तच्चिकीर्षया सर्वं वृक्षं प्रकम्पयति तत्-
प्रकम्पनेन हि सर्वाः शाखा अपि प्रकम्पिताः स्युरिति
भवति सर्वैरविरोधः एवं यत्र सर्वाविरोधेनाचरणं
तत्रास्य प्रवृत्तिः ।

१२४ वृद्धकुमारीवाक्यन्यायः अयं न्यायो महाभाष्ये व्या-
ख्यातः "तद्यथा वृद्धकुमारी इन्द्रेणोक्ता वरं वृणीष्वेति
सा च वरमवृणीत पुत्रा मे बहुक्षीरघृतमोदनं काञ्चन
पात्र्यां भुञ्जीरन्निति न च तावदस्याः पतिर्भवति कुतः
पुत्राः कुतो गावः कुतो धान्यादिकं तत्रानया एकेन
वाक्येन पतिः पुत्रा गावो धान्यं हिरण्यञ्चेति सर्वं
संगृहीतं भवतीति तथा तत्तदुपासनया मोक्षप्रतिपा-
दकवाक्यैरपि चित्तशमादिश्रवणादिसाधनसहिततत्त्वज्ञानं
च यदन्तरेण मोक्षासिद्धिस्तत्सर्वं संगृहीतं भवतीति
एवमेकवाक्यैर्यत्र नानार्थप्रतिपादनं तत्रास्य प्रवृत्तिः
अयं च वृद्धमारीवरन्यायः इति क्वचित् पठ्यते ।

१२५ वृद्धिमिष्टवतो मूलमपि विनष्टमिति न्यायः वृद्धिर्धन-
प्रयोगे अधमर्णात् प्राप्यांशभेदलाभः तामिष्टवतः उत्तम-
र्णस्य अधमर्णदौष्ट्यात् यथा मूलं नश्यति एवं यत्र
अभीष्टान्तरसम्पादनाय प्रयतमानस्य मूलं नश्यति तत्रास्य
प्रवृत्तिः ।

१२६ शङ्खवेलान्यायः वेलाविशेषे शङ्खध्वनिविशेषः यत्र निय-
मितः तत्र शङ्खध्वनिना वेलाविशेषज्ञानं यथा जायते
तथा यत्र विवक्षा तत्रास्य प्रवृत्तिः । यथा चैत्रोत्तरं
वैशाखः वैशाखोत्तरं ज्यैष्ठ इति क्रमविशेषज्ञानं शङ्ख-
वेलान्यायादिति म०त० रघु० ।

१२७ शतपत्रपत्रभेदनन्यायः यथा सूच्या शतपत्रभेदने काल-
यौगपद्यप्रतीतिर्भ्रमः तथा हि प्रथमक्षणे सूचीक्रियया
तस्याः पत्रेण संयोगः द्वितीये पत्रावयवयोः क्रिया
तृतीये तयोर्विभागः तुरीये आरम्भसंयोगनाशः पञ्चमे
पत्रनाश इति प्रतिपत्रभेदने बहुक्षणविलम्बस्य युक्ति-
सिद्धत्वात् तथा दीर्घशष्कुल्यादिभक्षणादौ रसिनादि-
स्नानानां यौगपद्यप्रतीतिर्भ्रम इति एवं क्रमेण जाय-
मानायां यौगपद्यभ्रमो यत्र विवक्ष्यते तत्रास्य प्रवृत्तिः ।

१२८ शते पञ्चाशदिति न्यायः व्यापकशतसंख्यायां यथा
व्याप्यपञ्चाशत्संख्या निविष्टा एवं यत्र व्यापके व्याप्यस्य
निवेशस्तत्रास्य प्रवृत्तिः ।